

244 A Képviselőház Könyvtára a Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügyében

Fontos helyet foglalt el a magyar könyvtárak között 1919-ben — zárt jellege ellenére is — a Képviselőház Könyvtára 91 000 kötetes, értékes szakirodalmat tartalmazó állományával. Fejlődésére az alakulástól számított fél évszázad alatt — a kezdeti és átmeneti nehézségektől (helyiséghiány, a szervezeti keretek lassú kibontakozása stb.) eltekintve — az állandó, felfelé ívelés volt jellemző. Ezt a fejlődést az országgyűlés által biztosított kiváltságok ellenére megakasztotta és súlyosan visszavetette az első világháború. S miközben a Képviselőház Könyvtárában a háború éveiben lelassult, majd a polgári demokratikus forradalom időszakában minimumra csökkent a könyvtári tevékenység, az országos könyvtárügyben forradalmi tervek, az egész magyar könyvtárügyet átfogó programtervezetek voltak születőben.

1919 február végére elkészült az országos könyvtárügy rendezésének általános alapelveit rögzítő „Könyvtárügyi program” (szövege megtalálható *Kőhalmi Béla: A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye* című, a Gondolat Kiadónál 1959-ben megjelent művében), amely lényegében a közművelődési hálózat, egy nagy szakkönyvtári rendszer és a nagy nemzeti könyvtár létrehozását tartotta szükségesnek. A szakkönyvtári rendszer felépítésének alapelve volt: szakszerű felosztást létesíteni, hogy minden fajta könyvtár legyen, amire szükség van, s ennek jegyében egyesíteni az egyfajta könyvtárakat, hogy az így keletkezett nagyobb könyvtárak között a munkamegosztás is megvalósítható legyen. A „Könyvtárügyi program” 14. pontjában csupán egyetlen mondattal utalt arra, hogy „... a Képviselőház Könyvtára is átadandó a nyilvánosságának...”

A Tanácsköztársaság kikiáltása után, már március végén „Az országos könyvtárügy rendezésének általános alapelvei”-ben meghatározták azt a könyvtárrendszert, amely arra lett volna hivatott, hogy az egész ország területén lehetővé tegye a közművelődési és tudományos könyvszükséglet kielégítését. A dokumentum 2. pontja részletesen felsorolta a meglévő szakkönyvtárak összevonásának, csoportosításának tervét. A távolabbi célok között szerepelt az akadémiai könyvtár és az egyetemi könyvtár szorosabb együttműködésének megvalósítása, hogy ezáltal lehetőség nyíljon a két könyvtári állomány közös katalógusának létrehozására annál is inkább, mert azok nagymértékben kiegészítették egymást. A szakkönyvtári rendszer tervezetében fontos helyet foglalt el a Szabó Ervin Könyvtár, amely, mint társadalomtudományi központ, magába foglalta volna az összes budapesti társadalomtudományi és közgazdasági könyvtárakat, gyűjtőkörébe vonva a történelmi és történettudományi szakirodalmat is.

Szabó Ervin már az 1919-ben megjelent „A tőke és a munka harca” című munkájában felvetette a nagyobb könyvtárak együttműködésének szükségességét azzal a szándékkal, hogy azok egymást kiegészítve, *együttesen képviseljék a könyvekben tükröződő egyetemes tudást*. Ez az elképzelés a Tanácsköztársaság könyvtárpolitikájának vezérelve lett: „... A Szabó Ervin-i hagyomány azt jelenti, hogy a könyvtárak ügye nem választható el sem az egész ország szellemi életét irányító tudományos politikától, sem az egész nép művelődési szintjének emelésére irányuló törekvésektől...” — hangsúlyozta *Kőhalmi Béla* fentebb említett művében.

Mint ismeretes, a Tanácsköztársaság művelődéspolitikájában olyan fontos szerepet kapott a könyvtárügy, hogy a fennállásának négy hónapja alatt kiadott 198 művelődéspolitikai rendelet közül 39 könyvtári vagy a könyvtárügyet közvetlenül érintő volt. Ezekben az elsők között intézkedett a belügyi népbiztosság a Képviselőház Könyvtáráról, s rendeletét a „Tanácsköztársaság Könyvtárügye” című hivatalos lap 1. számában közzétette.

A rendelet értelmében a Képviselőház Könyvtárát, amelynek 1919-ben 79 720 műből álló 91 296 kötetes állománya volt, teljes felszerelésével, összes katalógusával együtt 1919. április 15-i hatállyal a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak adták át*, beleértve az 1790-től 1848-ig terjedő korszak országgyűlési tárgyalásainak és egyéb politikai okmányainak kiadatlan gyűjteményét is. A könyvtár feletti felügyelet és intézkedés joga ettől az időponttól kezdve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár vezetőségét illette meg. Ugyanakkor a rendelet kötelezte a Szabó Ervin Könyvtár vezetőségét, hogy a képviselőház, illetőleg az országgyűlés helyébe lépett Tanácsok Országos Gyűlése részére önálló gyűjteményt állítson össze és könyvtárt szervezzen. A rendelet az elvégzendő feladatokhoz szükséges személyi feltételeket is megteremtette, és a képviselőházi könyvtár személyzete feletti felügyeletet és rendelkezési jogot a Szabó Ervin Könyvtár vezetőségének illetékességébe utalta.

Az egybeolvasztási tervek alapján meg is történtek az előkészületek a rendeletben foglaltak végrehajtására. (Itt kell megjegyeznünk, hogy a Szabó Ervin társadalomtudományi szakkönyvtár alapját képező, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban egyesített gyűjtemények — a volt kereskedelmi és iparkamara könyvtára, a megszűnt érdekképviselőket könyvtárai és több kisebb-nagyobb társadalomtudományi és közgazdasági könyvtár — között vitathatatlanul a képviselőházi könyvtár volt a legjelentősebb.)

Az összevont könyvállomány elhelyezése a Szabó Ervin társadalomtudományi szakkönyvtárban történt volna, ezért számára megfelelő, nagy épületet kerestek. Meg is kapta a volt Hazai Bank Erzsébet téri (ma Engels tér) palotáját, de hiába voltak az egybeolvasztási tárgyi feltételei a megvalósulás stádiumában, a Tanácsköztársaság bukása miatt a beköltözésre már nem kerülhetett sor.

A Tanácsköztársaság könyvtárügyi szervei rendeletileg gondoskodtak a szakképzésről is, a megnövekedő könyvtári feladatok, a központosított szakkönyvtári

Az Országgyűlési Könyvtár olvasóterme (MTI Fotó — Balassa Ferenc felv.)

munka jó ellátására. Evégből 1919 májusában a Tudományegyetem kö... épüle-
tében könyvtáros tanfolyamot indítottak. A Képviselőház Könyvtárának személy-
zetéből a tanfolyamra 11-en jelentkeztek. Arról nincs tudomásunk, hogy közülük
kit vettek fel, illetőleg ki fejezte be tanulmányait és kik kaptak végbizonysítványt.

Miközben a Tanácsköztársaság könyvtárügyi megbízottai a Tanácsköztársaság
küzdelmes négy hónapja alatt fáradságtalanul folytatták munkájukat az ország
könyvtárügyének rendezéséért, a Képviselőház Könyvtárában *várakozási állás-
pontra* helyezkedtek. A könyvtári bizottság kéziratot jegyzőkönyve szerint 1917. július
23-án tartotta szokásos ülését a bizottság, és ezután csak 1920. február 28-án ülése-
zett ismét. A parlament 1918 novemberi feloszlása után ugyanis a szervezetileg
hozzátartozó bizottságok sem működtek, természetesen a könyvtári bizottság sem.
Az 1920. február 28-i könyvtári bizottsági ülés tárgya a hírlapok és folyóiratok meg-
rendelése volt, továbbá könyvek vásárlása 1920-ra. A jegyzőkönyv zárótétele szerint
a könyvtári bizottság albizottsága utasította a „könyvtári hivatalt”, hogy az 1918
novembere óta magyar könyvpiacra megjelent, de a forradalmi állapotok miatt nem
vásárolt könyveknek és folytatólagos műveknek a megvásárlásáról a saját hatá-
skörében gondoskodjék. A könyvtárt érintő 1919. évi rendelkezésekről azonban egyetlen
szót sem ejtett.

A Tanácsköztársaság művelődésügyi szerveinek a könyvtár jövőjére vonatkozó
további elgondolásairól csak a könyvtári bizottság által a Nemzetgyűlés számára
1921. május 30-i dátummal összeállított jelentés tájékoztat. A dokumentum a könyv-
tár sorsának az 1917—1920. évek közötti alakulásáról szólva közli: „... 1919. év jú-
nius havában a közoktatási népbizottság úgy intézkedett, hogy a fővárosi könyvtár
fennhatóságának megszüntetésével a könyvtár egy újonnan létesített propaganda
intézménynek, az úgynevezett „Történelmi Materializmus Kutató Intézetének” ren-
delkezése alá helyeztessék...”

A Tanácsköztársaság könyvtárügyi rendeleteiben tükröződő tervek, a közmű-
velődési könyvtári hálózat, továbbá a tudományos szakkönyvtári rendszer megva-
lósítására csak az ellenforradalmi rendszer bukása után kerülhetett sor.

A *felszabadulás után* a Képviselőház Könyvtárát nem vonták össze más könyv-
tárakkal, megmaradt az Országház épületében. 1952-től megszűnt zárt jellege, és
most már *Országgyűlési Könyvtár* néven elfoglalta helyét a tudományos szakkönyv-
tárak között. Gyűjtőköre differenciálódott és az országos könyvtárügyben meghatá-
rozott irányelvek szerint, az *állam- és jogtudományok*, továbbá a *legújabb kori tör-
ténelem* országos jellegű tudományos szakkönyvtárává fejlődött, az *ENSZ letéti
könyvtára* lett és különböző tudományok magukba foglalják az UNESCO és más nemzet-
közi szervezetek kiadványait is. *Nyilvános könyvtári funkciókat lát el*, gazdag anya-
gával a szocialista tudomány és művelődés szolgálatában áll. Hatékonyan segíti
az állami felső vezetés munkáját is: az országgyűlés, a minisztertanács, a szakminisz-
tériumok és más intézmények tevékenységének támogatója. A régi és az új feladatok
együttes ellátására törekedve, magasabb szinten látja el megalapítása óta kialakult
feladatkörét.

Dr. Csendes Katalin

AZ OLVASÁS KÉRDÉSEIRŐL rendezett nemzetközi konferenciát júniusban a
Lengyel Nemzeti Könyvtár Könyv- és Olvasástudományi Intézete. A szocialista orszá-
gok könyvtárosainak részvételével lebonyolított varsói tanácskozás első napja a Lenin-
centenárium jegyében telt el, a felolvasások összefoglaló címe *Lenin tanítása és a
könyv népszerűsítésének problémái* volt. A bevezető előadást Lenin könyvtárügyi
nézeteiről O. Csubarjan tartotta, s a lengyel, csehszlovák, bolgár könyvtárosok a lenini
elvekhez mérve elemezték hazájuk könyvtárügyét, míg a román delegáció vezetője
főleg Románia könyvtárügyének eredményeiről beszélt. Magyar részről Katsányi
Sándor szólt hozzá a témához, Lenin művei a magyar könyvtárakban címmel. A követ-
kező napon az iparvidékek lakosságának olvasási kérdéseiről tanácskoztak a résztve-
vők. Német, lengyel és szovjet könyvtárosok ismertették kutatásaikat, és kicserélték
tapasztalataikat az olvasásszociológiai felmérések módszerének problémáiról. Nagy
érdeklődést keltett *Kamarás István* írásbeli referátuma, mely a magyar munkások
körében végzett felmérés alapján az olvasást befolyásoló tényezőkről szólt; megállapi-
tásaira több hozzászóló is hivatkozott. A harmadik napon az ifjúság olvasásával
kapcsolatos referátumok hangzottak el, többek között *S. Siekerskié*, a varsói Könyv- és
Olvasástudományi Intézet igazgatójéé. Az értekezlet sikerét bizonyítja, hogy a jelen-
levők elhatározták: a jövőben rendszeressé teszik a szocialista országok olvasásszocio-
lógusai közti találkozásokat és eszmecseréket.

(K S.)